

ІСТОРІЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ІНТЕРАКТИВНИЙ ОНЛАЙН-ПОСІБНИК ДЛЯ 10 (11) КЛАСУ

Для України з її складним історичним минулим, широкою палітрою культурного й регіонального багатоманіття питання оцінки подій Другої світової війни та пам'яті про неї набувають важливого значення, особливо в сучасних умовах збройного конфлікту на Сході України та анексії Криму.

Це питання стає надзвичайно актуальним, коли мова заходить про те, як викладати історію Другої світової війни у школі. З одного боку, військові події тих років досить широко представлені в сучасному інформаційному просторі (книги, ЗМІ, телебачення, Інтернет тощо). Втім, такий широкий спектр можливостей дізнатися про складні події минулого має і свої загрози: діти, молодь можуть отримувати «легкі» та «красиво запаковані» маніпулятивні відповіді на проблемні й чутливі питання Другої світової війни. З іншого боку, на уроках історії існує небезпека ознайомлення школярів з історією таким чином, коли пріоритетним стає завчання фактологічного матеріалу: дат, послідовностей подій, імен та прізвищ. Поза увагою залишається емоційно-цінісне сприйняття учнями війни як великої людської драми, можливості особистісного аналізу подій минулого, їхнє порівняння з викликами сучасності залишаються на низькому рівні. Практика свідчить, що шлях до формування в юної особистості власної неупередженої позиції щодо історичних подій, людей в історії, їхніх вчинків лежить через розвиток критичного мислення, засвоєння навичок дискусії та аналізу.

Ще у 2012 р. з ініціативи Всеукраїнської асоціації викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба» у рамках проекту «Пам'ять про війну. Війна пам'ятей» було організовано три міжнародні конференції, де обговорювалася тематика Другої світової війни та пам'яті про неї як чинників пошуку суспільного консенсусу. У цих конференціях взяли участь відомі вітчизняні та закордонні історики, зокрема: Гульнара Бекірова, Карел Беркгофф, Будницький Олег, Гогун Олександр, Владислав Гриневич, Ярослав Грицак, Поль Дітер, Олександр Зайцев, Марина Могильнер, Гжегож Мотика, Тетяна Пастушенко, Іван Патриляк, Фальк Пінгель, Тімоті Снайдер, Томаш Стриек, Юрій Шаповал та Ігор Щупак. Важливою особливістю проведення зазначених заходів стало те, що дослідники працювали у тандемі з учителями історії. Під час діалогу науковців та педагогів особливий наголос ставився на розгляді дидактичних засобів висвітлення подій Другої світової війни у системі історичної освіти. Як результат, виникла ідея створити новий підручник з історії Другої світової війни, і передбачалося, що матеріали конференції стануть науковою платформою для розробки такого навчального ресурсу. Головним завданням була активізація серед учнів та молоді процесів об'єктивного, неупередженого пізнання багатогранної історії Другої світової війни, організації дослідницьких проектів та дискусій, що могли б сприяти примиренню в українському суспільстві та взаємопорозумінню зі сусідами.

Можливість реалізувати задумане стала реальною лише у 2016 р., і з того часу група українських педагогів у складі Тетяни Бабенко, Наталії Голосової, Василя Дяківа, Петра Кендзьора, Олександри Козорог, Наталії Маркусь, Людмили Махун, Павла Полянського та Елли Ситник включилася у підготовку інтерактивного онлайн-посібника з історії Другої світової війни. Ми щиро вдячні фонду «Пам'ять, відповідальність і майбутнє» (EVZ), Міністерству закордонних справ Німеччини, партнерам – європейській мережі молодіжних історичних конкурсів «EUSTORY» за можливість такої роботи у рамках проекту «Посилення тематики остарбайтерів та військовополонених Другої світової війни в історичній дидактиці».

До визначених авторським колективом розділів увійшли такі теми: «Пам'ять про війну», «Назрівання Другої світової війни», «Початок Другої світової війни», «Напад Німеччини на Радянський Союз. Події Другої світової війни 1941-1942 рр.», «Окупаційний режим на захоплених нацистами територіях України та Європи», «Концтабори та масове знищення людей на захоплених нацистами територіях. Голокост», «Становище військовополонених. Остарбайтери», «Рух Опору та його течії», «Корінний перелом у війні. Події 1943-1944 рр. Звільнення території СРСР», «Завершення Другої світової війни», «Після війни. 1945-1948 рр.», «Стан культури на українських землях в роки Другої світової війни», «Людина, що пережила війну... Незавершена історія».

З огляду на особливий статус тематики підручника, авторський колектив виходив із таких засадничих методологічних позицій:

- системне вивчення подій Другої світової війни важливо розпочинати у сенсі викликів сучасності, а саме: визначення місця війни у нашому сьогоденні, дослідження різних **суспільних пам'ятей** про війну на місцевому рівні, а також питань політичного маніпулювання суспільною думкою на ґрунті історичного минулого;
- історію Другої світової війни варто розглядати через призму осмислення та критичного аналізу неоднозначного та складного досвіду війни з наголошенням на спільній відповідальності за трагічне минуле;
- наратив вивчення періоду Другої світової війни як особистісної драми, трагедії цілих народів й культур має нести поліфонічний, нелінійний характер, що трансформує різні інтерпретації минулого;
- драматичні події війни слід вивчати з позиції загальнолюдських цінностей: солідарність, повага до інших, емпатія, взаєморозуміння, свобода, громадянська відповідальність;
- перебіг Другої світової війни як на території України, так і на європейському континенті чи світовій арені має відобразитися у шкільній історичній освіті у цілісному континуумі інтегрованих курсів історії України та всесвітньої історії.

Навчальний ресурс подає матеріал у відповідності до нової шкільної програми, згідно з рішенням колегії МОН України (Протокол № 5/3-2 від 22 липня 2017 року) «Про типові навчальні плани для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів». Попри те, матеріали посібника можна використовувати у школі і при наявній системі розподілу шкільного курсу на історію України та всесвітню історію. Це можна реалізувати шляхом об'єднання годин, виділених на вивчення теми Другої світової війни в курсах з історії України (7 год.) та всесвітньої історії (7 год.), передбачених наявною програмою для учнів 11-х класів.

Онлайн-посібник укладений за принципом організації навчальної діяльності у формі класно-урочної роботи. Водночас, окрім програмного вивчення курсу історії за темою Другої світової війни, його матеріали можуть бути використані для поглибленого вивчення окремих тем, факультативних курсів, спецкурсів для суспільно-гуманітарних класів, а також як методичний й змістовий ресурс для організації позакласної роботи (дискусії, історичні гуртки, клуби, експедиції, дослідження, конференції тощо).

Запропонований посібник охоплює лише частину навчальної програми з історії, а саме період Другої світової війни та має свої особливості у порівнянні з традиційною системою організації вивчення історії на основі паперового підручника. Сподіваємося, що з часом матеріали посібника отримають тематичне продовження, щоб його можна було використовувати при викладанні цілісного курсу з історії для певної вікової категорії школярів.

Визначаючи формат інтерактивного підручника з історії, ми вирішили створити його відповідно до викликів сучасності, максимально залучивши для цього Інтернет та комп'ютерні технології. Відтак, розроблений навчальний ресурс має низку переваг у порівнянні з традиційними формами й методами вивчення історії: мобільність, ілюстративність, системність, інтеграція у світовий освітній простір, широкі можливості щодо залучення джерельної бази, візуальних матеріалів, відео тощо. Оперативна онлайн-версія допомагає педагогам оцінювати роботу кожного школяра у процесі заняття. Презентаційна паперова версія матеріалів призначена радше для педагогів, з метою допомогти їм краще осягнути специфіку і структуру роботи над тією чи іншою темою.

Навчальний матеріал подається з урахуванням різних точок зору на події тих часів. На цій основі та за допомогою системи запитань учні самостійно досліджують події того чи іншого періоду Другої світової війни, а також формують власне ставлення до певної історичної проблеми. Відтак, матеріали підручника базуються на загальних засадах критичного аналізу різних історичних джерел.

Конфлікт цінностей і соціальні суперечності пронизують змістову тканину онлайн-посібника; завдання, що містять складні й чутливі суспільні проблеми, досить часто не мають однозначної відповіді чи розв'язання. Саме тому процес розгляду складних суперечливих питань, формулювання проблеми та позицій, доказів та аргументів, обмін думками та пошук виваженого рішення мають неабияке значення у роботі з матеріалами.

Запропонований навчальний ресурс ґрунтується на багатоперспективному та контроверсійному підходах, котрі передбачають вивчення подій Другої світової війни з позицій різних суб'єктів та різної інтерпретації історичного минулого. У цьому сенсі для авторського колективу було важливим врахувати не лише різні позиції, оцінки та підходи до аналізу тієї чи іншої події, але й розглядати Другу світову війну в релігійному, етнічному, ґендерному, віковому, професійному чи інших соціальних проявах.

У цьому контексті особливу увагу слід приділяти методиці обговорення дискусійних питань. Учні варто усвідомити, що складні, суперечливі питання потребують комплексних відповідей, а спрощення приводить до суб'єктивізму, упередження та деструктивних рішень. Усі точки зору та аргументи того чи іншого параграфу мають важливе значення для створення цілісної картини перебігу Другої світової війни. Тому не можна нехтувати ними, усі позиції слід брати до уваги та ретельно їх аналізувати.

Ми прагнули створити для учнів такі можливості, за яких вони могли б не тільки знайомитися з різними джерелами, але й встановлювати зв'язки між різними подіями, перспективами та особистісними рішеннями індивіда у тогочасних умовах. Відтак критичний та неупереджений підхід при вивченні історії Другої світової війни, а також організація суспільної дискусії щодо суперечливих і чутливих питань цього трагічного періоду можуть стати одним із факторів консолідації українського суспільства, порозуміння зі сусідами, подолання суперечностей минулого заради спільного майбутнього.